

pravilen. Pač pa naj mi Glonar dovoli, da se začudim, kako je mogel ruski adverzativni „no“ prevajati z „le“!

To je torej moje mnenje glede teh mest. V podkrepilo naj mi bo dovoljeno povedati, da so to ravno tako razumeli še trije drugi odlični prelagatelji „Onjegina“. Čeh V. A. Jung prelaga gori razprta mesta: „... by zbyvající dobu roční — nas vypustili z myšlének — — ba právě; ale vichr mody — lest' vrozená jim od přírody — a strach, co tomu řekne svět — a milá pleť — tot' pirka let!“ Poljak Leo Belmont: „Aby w ich myślach resztę roku — Nie został po was ani ślad... Zapewnie tak. Lecz zmiany mody — Kobiecej duszy niepogody, — Opinii świata bystry ruch... Płeć piękna — lekka jest jak puch.“ Nемеc Bode nstedt: „Damit sie sonst den ganzen Rest — Des Jahrs uns aus dem Blick verlieren... Zwar Vieles ändert die Erscheinung: — Die Launen der Natur, die Meinung — Der Modenwelt; und ist den Fraun — Denn überhaupt ins Herz zu schau.“ — Italijani pravijo: traduttori — traditori; predlagam, da se za naše kraje v tolažbo prelagateljem dostavi: popravljalci — pokvarjalci. *Dr. Ivan Prijatelj.*

„Hrvatsko Kolo.“ Naučno-književni zbornik. Knjiga V., 1909. (Izdala „Matica Hrvatska.“) Obsežna knjiga s 445 stranmi! Beletristika se v njej druží z znanostjo, znanost z umetnostjo pa spajajo „Utisci sa spljetske izložbe“, ki jih je objavil v „Kolu“ dr. F. D. Marušić.¹⁾ Za sedaj naj poročam o znanstvenih člankih, ki so zastopani v knjigi. Astronomija in slovensko-hrvatska zgodovina, filozofija in sociologija so jim predmet. O socializmu med Slovenci piše g. Albin Prepeluh v kratkem članku, ki pa ne bo dosegel svojega namena, ker je spisan presplošno; socialno delo kot važen del narodnega dela in primeroma dobra socialna organizacija Slovencev sta glavni točki Prepeluhove razprave. Z druge strani razsvetljuje socialno življenje vobče naš dobri znanec, tajnik „Matice Hrvatske“, prof. dr. Albert Bazala, pisatelj „Povjesti filozofije“, ki jo izdaja „Matica Hrvatska“, in sicer v članku „Egoizam i altruizam“. Vidi se pisatelju, da se mu je duh mnogo kretal po filozofskem polju in si je pri tem obrusil orodje — filozofski jezik. V dialogu kakor Platon nam razvija svoje misli, in taka dramatična oblika je za populariziranje baš filozofije najprimernejša; do popolne veljave prihajata pri tem govor in prigovor. Dr. Bazala ne pristaje ob trditev, da bi bil altruizem le nekako dobro „shvačen lastni interes“ (prikrit egoizem), da je altruizem časovno poznejši od egoizma in da je nekako sekundaren; egoizem in altruizem sta marveč vzporedna pojava in izvirata oba enako iz človeške prirode; življenje ni krog, ki bi mu v središču bil egoizem, ampak je elipsa, ki ima dve žarišči; ti žarišči morata biti v pravem odnošaju, ako naj bo lik lep. S tega stališča presoja dr. Bazala Nietzscheja, ki je teoretično zavrgel altruizem, a ga v konsekvencah vendar le zopet moral uvesti; zakaj njegov nadčlovek se končno vendar le smatra za sredstvo za razvoj človeškega roda. Nasprotno uničuje Tolstoj egoizem v sebi, skrbeč za drugega, a pozablja, da bi po svoji teoriji skrbel najbolje za tega „drugega“, ako bi ga učil, naj uniči samega sebe. Toda, prijatelj Bazala, zdi se mi, da tiči v tem prigovoru Tolstega teoriji ipak sofizem; svrha nam namreč more biti: očuvati celoto, a dele le v toliko, kolikor ne škodujejo celoti. Pomisli dalje, Alberte, ali naj s teboj smatramo za vzgojo vsak razvoj sil po „individualnih sposobnostih“ (str. 156.)? Kolikor se razvijajo sile iz sebe, toliko ni govoriti o vzgoji. A kolikor se razvijajo sile po „posebnih prilikah“, pa imamo že opraviti s činjenicami, ki

¹⁾ To poročilo Marušićevo utegne sedaj zanimati tem bolj, ker smo imeli v Ljubljani izložbo dalmatinskih umetnikov.

morejo biti tudi altruizem ali ojačeni egoizem. Meni se zdi stvar taka: egoizem je prvotno edini element, a jako rano se mu pridruži v večji ali manjši meri altruizem; njegov nastanek je baš tako prirodni, kakor je prirodni egoizem — zakaj faktično živi vsak človek v družbi (ne sam) in naraven plod družbe je altruizem. Egoizem in altruizem sta baš tako prirodna, kakor sta prirodni kvaliteta in relacija. — Rad bi se pomenil sedaj še s predsednikom „Matice Hrvatske“, dr. Kučero, ki je priobčil dve razpravi: „Najnovija izraživanja (= raziskovanja) o Marsu“ in „Samotan putnik iz daleka svemira“ (Halleyev komet), ki se v kratkem približa naši zemlji, a ne usojam se obširneje govoriti o astronomiji. Dr. Kučera, ki pride v kratkem predavat v Ljubljano, je prvak hrvatske astronomije; ustanovil je v Zagrebu zvezdarno in jo vodi z njemu lastnim marom; njemu na čast je astronomija v prošlem letu neki na novo opaženi zvezdi dala ime „Croatia“. In s tem prehajam k zgodovini, k zgodovini hrvatski in slovenski. Prof. dr. Bučar je napisal životopis Primoža Trubarja, doslej edini obsežnejši in celotni opis Trubarjevega življenja in delovanja v slov. ali hrvatskem jeziku; dr. Bučar je uporabil tudi vse gradivo o protest. dobi, ki je izšlo lani pri Slovencih, vendar je, kakor se zdi čitalcu na prvi hip, ostalo nekaj dvomnosti; zlasti so mu ostali neznani nekateri podatki, ki jih je priobčil g. dr. Kidrič lani v „Naših Zapiskih“. Vsekakor je dr. Bučar eden izmed najboljših jugoslovanskih poznavateljev protestantske dobe naše prošlosti

Stjepan Radić je napisal poročilo o „Ruski grani naših Jelačićev“. Najbrž je snov za to našel lani, ko je za avstrijsko-srbske vojne nevarnosti bival več tednov v Rusiji in tam s predavanji izkušal ruske kroge pridobiti za hrvatsko stališče v aneksijskem vprašanju. Okoli l. 1740. je prišel v Rusijo Franjo Luka Jelačić, gojenec dunajskih jezuitov, izobrazil se je za zdravnika in se kot tak udeležil treh ruskih ekspedicij na Kitajsko (Peking.) Izmed njegovih potomcev živi Mihajlo dandanes nekje tam pri Kazanju in je na glasu kot pisec dram revolucionarnega značaja („Kneževski dvor“, „Ekspropriacija“, „Spaljene ladje“), a njegov mlajši brat Evgenij, ki živi v Peterburgu, je izvrsten popularizator prirodnih znanosti, pisatelj mladinskih spisov in sodelavec pri „Pokretnem muzeju učil“. „Nadajmo se, da će barem najmladji Jelačić, koji je oduševljen učenik svoga brata Evgenija, pohoditi svojo staru domovinu ponajprije na njenom sveučilištu.“

Prof. dr. Dane Gruber je napisal obširno razpravo o „Nameščenju Hrvatov v novih bivališčih po selitvi“, to je, po prihodu na današnji slovanski jug. Uvažujoč vso dotično staro bizantinsko literaturo in naslanjaje se na svojo študijo „O pradomovini in selbi Hrvatov“ (v „Prosvjeti“ 1907), na Niederlejeve „Slovanske Starožitnosti“, Kosovo „Gradivo“ itá., izvaja prof. Gruber, da so Hrvati v prvem početku svojega naseljevanja zavzeli vso zemljo današnje Hrvatske, Dalmacije, Bosne, Hercegovine, Istro do Raše in zapadni del Srbije. Študija izvaja iz tega naravno posledico, da se te „naši monarhiji novo pridružene zemlje v političnem in državnopravnem pogledu zedinijo z ostalimi hrvatskimi zemljami“. To naravno pravo hrvatskega naroda podkrepljuje z zgodovinsko činjenico, da so ogrski kralji le kot kralji Hrvatske nekaj časa vršili neko vrhovno oblast nad Bosno in da so hrvatski velikaši iz Bosne (na pr. Stjepan grof Blagajski) na znanem saboru v Cetinju l. 1527., ko so Hrvati prvič izvolili Habsburgovca Ferdinanda za svojega kralja, nameravali proglasiti Ferdinanda i za bosanskega kralja, češ, da Bosna pripada k Hrvatski. Slovenski izvestitelj rad priznava vso važnost Gruberjeve zahteve, s katero končuje svojo razpravo — saj je naravna v prilikah, kakor so se faktično razvile do dandanes, a zdi se mu ipak, da je g. pisatelj svoj dokaz, kolikor se tiče

razširitve hrvatskega imena, zanesel predaleč nazaj v davnino, da je preneglo iz poznejše razširjenosti imena sklepal na prastare in bistvene razlike, tako da na pr. govori o Srbih kot „hrvatskih sorodnikih“ ali celo kot o „drugem narodu“, poznejšem priseljeniku (v Bosni). Hrvatsko ime se je primerno pozno razširilo čez Zagorje; ali so zato Zagorci hipoma postali po krvi drugi ljudje? V slovenski prošlosti bi bilo skoro obveljalo ime „kranjski jezik“ za vse Slovence — ali bi radi tega bili mi kaj drugega? (Konec prihodnjič.)

La Revue Slave, ki izhaja v Parizu, je objavila v zadnjih dveh zvezkih prošlega leta esêj g. V. Kisovca „La révolution française et le royaume de l'Illyrie“. V njem razlaga g. Kisovec duševni naš razvoj do francoske dobe in se ozira pri tem bolj nego slični esêji o naši prošlosti tudi na umetnosti, na glasbo in slikarstvo, dalje na domačo obrt, industrijo in rudarstvo. Toda „velika množica ljudi ni poznala tega bogastva in tega blagostanja. Meščani . . . niso bili toliko številni . . . Mesta so pri Ilircih ostala mala vsled turških vojen . . .“ Za francosko dobo riše pisatelj dobo reakcije in l. 1848., a oris najnovejših časov še pride. Esêj govori o „Ilircih“, a misli izključno na Slovence, tako da n. pr. pravi celo: „Vobče obstoji prebivalstvo tega kraljestva iz Ilircev in Srbohrvatov“. Ta terminologija je tem bolj čudna, ker je znano, da so se v prošlosti bolj nego Slovenci baš Srbi in Hrvati imenovali „Ilirci“. Sploh pa bi, kdor govori o francoski Iliriji, ne smel nikoli isto-veliti tega pojma s slovenskimi deželami; zakaj Napoleonova Ilirija je obsegala slovenske in hrvatske dežele. Naj omenim tu še nekaj: Zakaj pišemo v francoskih, italijanskih spisih mi sami: Laybach, Sittich, Marbourg itd. in slovenske oblike dostavljamo kvečjemu v oklepajih?

Dr. Fr. Ilešič.

Niederle Lubor: Slovanský svět. Zeměpisný a statistický obraz současného Slovanstva. Praha 1909. 8°. 198 str. + mapa. Nákladem J. Laichtera. Cena K 3:20.

Prvi poizkus opisati celotno stanje Slovanstva je bil Šafaříkov majhni, toda znameniti „Slovanský národopis“ l. 1842. In od tistih časov pa do naj-novejše dobe niso imeli niti Čehi niti ostali Slovani drugega dela, ki bi na strogo znanstveni podlagi podajalo jasno sliko slovanskega sveta. Šele „Enciklopedija slovanske filologije“, ki jo je začela izdajati peterburška akademija pod Jagićevim uredništvom, nam je prinesla na tem polju novo življenje. Za to zbirko, ki bo pendant Paulovemu „Grundriß der germanischen Philologie“ in Gröberjevemu za romanščino, je bilo prvotno namenjeno drugo delo, namreč prof. Florinskega Slavjanskoe plemja, ki pa iz vzrokov, ki jih avtor ne navaja, ni izšlo tam, ampak samostojno v Kijevu 1907. Namesto tega pa je izšlo lani delo profesorja češke univerze Lubora Niederle, in to delo je pisatelj izdal zdaj v češkem jeziku, nekoliko popolneno in pomnoženo „s političnimi refleksijami, ki so bile v ruski izdaji že v naprej izključene“.

Nad vse težko in odgovorno delo, posebno določitev narodnostnih mej. Uradna statistika ponekod nalašč zmanjšuje število nekaterih slovanskih narodov; kuriozum občevalnega jezika pa sploh ne podaja prave slike narodnostnih razmer. Tem večja pa je zasluga avtorjeva, ker je vzlic tem velikim težavam ustvaril natančno, objektivno in ob vsej kratkosti izčrpljivo delo.

Koliko je pravzaprav slovanskih narodov, v tem si učenjaki niso edini. Niederle deli Slované v 7 glavnih vej: 1.) rusko, z močno tendenco, da se priznata v njej dva naroda: velikoruski in maloruski (ukrajinski, rusinski); 2.) poljsko, h kateri štejejo nekateri kašubsko skupino, ki je pa lahko tudi ostanek sicer izumrlih baltskih Slovanov; 3.) lužiško-srbsko, ki se loči v gornje- in

tabor. V poglavju o prihodu Slovencev se pisatelj ne more ubraniti mnenju, da so prišli naši predniki najbrž že v dobi preseljevanja narodov v sedanjo domovino in da so se tu vsaj deloma ohranili do novega prihoda svojih sorojakov (str. 85). Vendar v monografiji o Središču ne kaže govoriti tako obširno o preseljevanju narodov in o težah glede prihoda Slovencev. — Razmerno največ prostora zavzema v knjigi cerkvena zgodovina z vrsto dušnih pastirjev, kar pa se je zgodilo iz pietete do rajnega Slekovca, ki je bil ta oddelek že precej pripravil. V to poglavje je vložil pisatelj tudi statistiko o ljudskem gibanju. Med duhovniki in učitelji, zlasti pa med odličnimi rojaki nahajamo imena, ki so znana po vsem Slovenskem. Iz Središča izhaja rodovina Dominkušev, tukaj so doma Ilirec dr. Štefan Kočevar, prerano umrl vodja štajerskih Slovencev dr. Ivan Dečko itd. — V članku o „zunanjih političnih zgodovini“ razlaga pisatelj postanek trga, razmerje do ormoških grajščakov, počenjanje Turkov in Krucev v Središču, dobo francoskih vojsk in nas vodi preko leta 1848. objektivno v politično vrvenje naših let. Trško upravo in gospodarsko zgodovino opisuje na podlagi arhivalnih študij v zaokroženih sestavkih ter dodaja kronološki pregled dobrih in slabih letin, povodnji, kug in drugih nesreč. Z osebnim in stvarnim kazalom zaključuje pisatelj svoje obširno delo.

Knjiga „Trg Središče“ ni navadna trška monografija. Pod tem naslovom se skriva velik del zgodovine vsega južnega Štajerskega, zlasti pa vzhodnih okrajev. Ukaželjnega Slovenca bo poučevala knjiga o vsem, kar ga zanima iz narodne in lokalne zgodovine. Knjiga se priporoča zlasti čitalnicam in bralnim društvom, da jo širijo med ljudstvom, ki si je vsled visoke cene ne more naročevati. V Središču samem pa je itak poskrbel občinski odbor, da čitajo knjigo v sleherni hiši, in tako je našel g. pisatelj namesto honorarja vsaj hvaležnost.

Dr. Ljud. Pivko.

„**Hrvatsko Kolo**“. Naučno-književni zbornik, knjiga V., 1909. (Izdala „Matica Hrvatska“.) (Konec.) Pod naslovom „Neke sitnice (drobnosti) iz novije historije“ (1797—1814) je napisal prof. Šišić razpravo o Dalmaciji v francoski dobi z obširnim uvodom o „Dalmaciji prije francuske okupacije“ (Dalmacija uoči pada republike mletačke (beneške). — Pad republike mletačke i ulaz Austrijanaca u Dalmaciju. — Prvi pokret dalmatinski za sjedinjenje s Hrvatskom. — Ulaz Francuza u Dalmaciju. — Školstvo u Dalmaciji za francuskoga vladanja. — Francusko ratovanje po Dalmaciji i Lici g. 1809. — Hrvatske krajiške regimente u franc. vojnoj službi). Tudi to lahko in gladko študijo znači hrvatsko državnopravno stališče in zgodovinski ponos, le da se z naglašanjem tistih zgodovinskih hipov, ko je na pr. Dalmacija iskala združitve z ogrsko krono, oz. Hrvatsko, iskala ogrsko-hrvatskega kralja, malo ujema na koncu navedena Gajeva pesem „Još Hrvatska“, ki je bolj narodna nego državnopravna, bolj cesarska nego kraljevska. Seveda to ni nedostatek Šišićeve studije, to je zgodovinska činjenica, ki loči početke Gajevega ilirizma od državnopravnega naziranja.

Dalmatince, zročega preko morja v klasično Italijo, se nam kaže v „Kolu“ z 2 študijama Kerubin Šegvić. „Bokeljska mornarica“ se zove naslov ene njegove razprave, ki jo je posvetil 900letnici te bokeljske institucije. „Bokeljska mornarica“ (ali: Plemenito tijelo bokeljske mornarice) je društvo, zadruga vseh mornarjev, stanujočih v Boki Kotorski, pod zastavo sv. Nikole združenih v to svrhu, da z združenimi silami pospešujejo moralni in materialni svoj poklic. Nekdaj se nikdo ni smel baviti z mornarstvom, ako ni bil član tega ceha ali „bratovščine“, ki je imela svojo cerkev in 4 kaplane: bila je demokratsko protitežje proti plem-

stvu, a predstavljala obenem vojsko svoje ožje domovine. Nastala je po vsej priliki l. 809., ko je kotorski vlastelin Andrija Saračenac spravil v Boko smrtne ostanke sv. Tripuna. In to tisočletno društvo obstoji še dandanes in ljubosumno čuva svojo častitljivo prošlost v noši in — s plesom pred stolno cerkvijo, ki se ga je do prošlega stoletja udeleževal tudi škof. Tako se vnuki spominjajo življenja, jakosti in slave svojih očetov. Ko je Avstrija zasedla Boko, je ta-le imela 300 velikih trgovskih ladij in mnogo malih, a danes nima niti ene velike trgovske ladje in narod beži po svetu. . . . V starih spomenikih se nahaja latinska beseda „marinaritia“, ki pomeni plačo mornarskega najemnika; ital. se zove marinerizza. Je li slovanska beseda mati lat.-italijanski ali obratno? — Lep sad so rodile „Slovenske povesti in novele“, ki jih je pod mojim uredništvom izdala „Matica Hrvatska“: Kerubin Šegvić je čital v njih „Martina Krpana“ in spoznal v njem brata „Kanjošu Macedonovića“, ki ga je v 70. letih prošlega stoletja spisal pisatelj dalmatinsko-črnogorskih povesti, Stjepan Ljubiša. Sličnost je v istini frapantna. Po dose-danjem našem znanju o tej stvari ne moremo govoriti o vplivanju enega pisatelja na drugega; sličnost je tolmačiti z edinstvenostjo jugoslovanškega naroda, ki ima v svojem narodnem pričanju često iste ali slične motive. „Duša našega naroda je bila ena iz početka, ostala je ena skozi veke, nikaka tuja roka je ni mogla raztrgati od Triglava do Bojane. To nam dokazujeta dvojčka po rojstvu, ki si preko gor, podajata bratsko roko: Martin Krpan in Kanjoš Macedonovića“, pravi Šegvić in tako pravim vselej in povsod tudi jaz; zato sem s svojim člankom o osnutku „Matice Dalmatinske“, priobčenem v tem „Kolu“, rad stopil med svoje hrvatske pobratime dr. Grubera, dr. Kučero, Šegvića, dr. Bazalo, dr. Šišića, Stjepana Radića, Otona Ivekovića.¹⁾

Dr. Fr. Ilešič.

Barle Janko, Slika sv. Kummernisse u kapeli u Velikoj Mlaki. (Preštampano iz „Prosvjete“. Zagreb, 1909.) To je zanimiva brošurica 28 strani, ki jo je napisal marljivi raziskovatelj kulturne zgodovine, naš „Janko“ v Zagrebu. Nabirajoč gradivo za zgodovino cerkva v Turopolju pri Zagrebu, je v leseni kapeli sv. Barbare v Veliki Mlaki zasledil zanimivo sliko takozvane sv. Kummernisse: na križu visi človek s krono na glavi in z moško brado, oblečen v žensko obleko in obut v ženske čevljičke (en čevljev je na zaboju pod križem). Ob križu svira na gosli goslač. Slika svete „Kummernisse“, ki je najbrž nastala iz neumevanja prvotnega prikazovanja Kristusa na križu, oz. neke slike v Lucci („Sanctus Dominus“), se nahaja tudi v cerkvi sv. Lenarta na Pohorju. — Brošura je opremljena z več slikami.

Dr. Fr. Ilešič.

Karásek Jos. dr., Gaj a Čechové. (V Praze, 1910, odtisk iz „Préhleda“.) — Znani češki pisatelj, literarni historik dr. Karásek, je s pričujočo razpravo pomnožil število prigodnih spisov, ki so izšli ob stoletnici Gajevi. Bistveno ta spis posnema češki del Gajeve korespondence, ki jo je lani izdala Jugoslovanska Akademija. Uvaja pa Karásek svoj spis tako-le: „Gaj spada k največjim in najsimpatičnejšim pojavom slovanskega juga . . . Dokazal je umno, da imajo Hrvati in Srbi en jezik. Ta težnja po večjem združevanju mu v zgodovini slovanskega preporeda zajamčuje dragocenejši spomenik nego separatistni in malenkostni dokazi Slovakov in Malorusov, ki drobne velike misli in načela.“

Dr. Fr. Ilešič.

¹⁾ V svoji temperamentno pisani polemiki s prof. Lozovino (Moji „Paradoksi“ s puta po Italiji) pere Iveković pošteno „bello Italijo“, tako da nam postaja vsa — črna. Taka stvar ni za „Kolo“!